

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. gegužės 26 d.

Nr. 103 (21)

Saturday supplement May 26, 2001

No. 103 (21)

Marijos vaidmuo tūkstantmečių kaitoje

Tarptautinė mariologijos konferencija Lietuvoje

Kęstutis A. Trimakas

Balandžio 28-29 d. Kaune Lietuvos Marijonų provincija ir jų talkininkai surengė tarptautinę konferenciją tema „Marija — Motina ir Mokytoja“. Jos tikslas: atkreipti dėmesį į Atpirkėjo Motinos vaidmenį šių laikų Bažnyčioje, aptarti pasiaukojimo Jai reikšmę ir apžvelgti Marijonų pamaldumo Marijai savitumus. Konferenciją aplankė trys vyskupai: Kauno arkivysk. Sigitas Tamkevičius, SJ, Vilkaviškio vysk. Juozas Zėmaitis, MIC, ir Šiaulių vysk. Eugenijus Bartulis, o taip pat — Marijonų vienuolijos generalas kun. Mark Garrow iš Romos. Įvadinį žodį tarė Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dekanas mons. dr. Vytautas S. Vaičiūnas. Konferencijai vadovavo Lietuvos Marijonų provincijos kun. dr. Vytautas Briilius, MIC. Pagrindinius pranešimus skaitė du Liubliu katalikų universiteto ir du Lietuvos teologai: Šv. Rašto egzgetas kun. lic. Vaclovas Aliulis, MIC, ir Vytauto Didžiojo universiteto teologijos doktorantų šiuolaikinės mariologijos studijų vadovas prof. kun. Kęstutis A. Trimakas.

Dviejų tūkstantmečių Marija

Šia tema pranešimą skaitė kun. dr. Kazimieras Pek, MIC. Pasinaudodamas kardinolo Yves Congaro plačia studija, jis apžvelgė visą dviejų tūkstantčių metų mariologijos istoriją, ją padalindamas į dvi dalis: pirmasis tūkstantmetis buvo skirtas Marijai daugiau iš Jos žemiško gyvenimo perspektyvos, o antrasis — iš dangaus perspektyvos. Pirmajame tūkstantmetyje buvo mėginama: 1. atkurti Marijos žemiško gyvenimo pilnesnį vaizdą; 2. gvildinti temą, kad Ji yra Naujoji Ieva; 3. visad mergelė; 4. visada šventa (ši tema vedė į Nekaltojo Prasidėjimo paslaptį); 5. pagrįsti ir patvirtinti, kad Ji yra Dievo Motina; 6. Bažnyčios tipas, atvaizdas ir pavyzdys jos nariams. Antrajame tūkstantmetyje visa teologija tampa vis labiau susisteminta, o Mariologija — atskira jos šaka. Pirmasis atskira traktatą apie Mariją parašė jėzuitas Suarez 1592 m. Vystoma Ma-

rijos privilegijų teologija: 1. Jos tarpininkavimas; 2. Nekaltasis Prasidėjimas; 3. Jos dangun Paėmimas. Tokiu būdu Marijos temos gerokai atitrūko nuo kitų teologijos šakų, svarstančių dieviškuosius Asmenis ir Bažnyčią. Ant rasis Vatikano susirinkimas kryptį pakeitė nagrinėdamas Švč. Marijos ryšį su Kristumi ir Bažnyčią. Jis pasiūlė, svarstant apie Ją, daugiau naudotis Šventuoju Raštu ir liturgija.

Trečiojo tūkstantmečio Marija

Prof. kun. Stanislovas Napierkowski, OFM, tęsė šią istorinio pobūdžio teologinę temą, tik nebe apžvalga, o tar si projekciją į ateitį. Jis gvildino klausimus: 1. kokios Marijos sąvokos iš praeities nepasiimi ir 2. kokių žvilgsnių į ją ateityje žiūrėti. Nepriimtina Marijos sąvoka buvo įsigalėjusi praeityje, bent kai kuriuose Bažnyčios sluoksniuose: tai — Marija gailestinga, Dievui esant rūšiam. Teologas Jungmann (Geist und Leben) taip aiškino šios sąvokos atsiradimą: senovės Europoje visgatai, užsikrėtę arionų erizija, kuri Kristų pripažino vien Dievu, ne žmogumi. Saugodamiesi tos erizijos, ispanai ypač pabrėžė Kristaus dieviškumą, ignoruodami Jį kaip žmogų ir tarpininką tarp žmonių ir Dievo. Jo vieton tarpininkais buvo laikoma Jo Motina ir šventieji. Gailestingoji Motina buvo vaizduojama kaip apginanti žmones nuo Dievo Tėvo rūstybės (paveikslas, kaip laužanti Jo rūstybės strelės, taikomas į žmones). Toks iškreiptas Marijos suvokimas yra klaidingas ir nepriimtinas.

Beprasidedančiame tūkstantmetyje Švč. Mariją reikia suvokti ne atskirtai, bet visos teologinės tikrovės kontekste, ir Ją esant išganymo istorijos vyksme. Ji turi būti suprasta, kaip veikianti kartu su dieviškaisiais Asmenimis, pvz., juk pati Šventoji Dvasia žmones veda pas Kristų, o Jo Motina yra tos Dvasios pripildyta. Tad ir Jos tarpininkavimas yra Šventosios Dvasios tarpininkavimo kontekste.

Kitoje paskaitoje tema „Marija — krikščioniškojo dvasin-

gumo pavyzdys“ prof. Napierkowski Švč. Marijos vaidmeniui panaudojo didžiojo teologo Hansa Urs von Baltasar Dievo dramos idėją. Sukūrimas ir atpirkimas yra šios didingos dramos atidengimas. Dievas Tėvas yra jos režisierius, Jo Sūnus — pagrindinis veikėjas. Šalia Jo — Jo Motina, o taip pat kiti. Pasaulis yra scena. Ši drama tęsiasi per visą žmonijos išganymo istoriją. Ji vyksta kiekviename laikotarpyje, taigi — ir dabar. Marija tebeveikia ir šiuo metu. Kaip teigia teologas J. Ratzinger, Marija apsieiškia ir dabar. Tad Mariją reikia ir dabar priimti ne vien kaip išklaušančią mūsų prašymus, bet kaip šiuo metu Bažnyčioje veikiančią Motiną. Ji — pirmoji Kristaus mokinė, pirmoji krikščionė, visiškai atsidavusi Dievui. Ir mes — ne vien pasyvūs prašytojai, bet taip pat veikiantys, kaip ir Ji: atsakinti už aplinkos švarą, už kitus, už ligonius, už piligrimines keliones ir už katalikišką spaudą, ir evangelizuojantys kitus. Paskaitininkas užbaigė primindamas, kad didelis lietuvių tautos turtas yra Aušros vartų Marija, *Mater misericordiae*, gailestingumo Motina, kuri kaip tokią atspindi Dievo gailestingumą ir yra to gailestingumo ženklas, vaisius ir instrumentas.

Šiais laikais apsieišianti Marija

Prof. kun. Kęstutis Trimakas šią temą tęsė toliau. Savo apžvalgoje „Dievo Motinos Marijos apsieišimui XX šimtmečiuose ir jų reikšmė žmonijai“ jis prisiminė enciklikoje *Atpirkėjo Motina* popiežių Joną Paulių II pabrėžus „Kristaus Motinos išskirtinį būvimą (ir veikimą — K. T.) istorijoje, ypač paskutiniuosius metus, vedančius į 2000-uosius metus“. Šis Popiežiaus pabrėžimas sutampa su kardinolo Ratzingerio teiginiu, kad Marija ypač dažnai apsieišia šiais laikais. Šalia įprastinės dvasinės motinystės Bažnyčioje, Marija veikia ypatingu būdu dažniau apsieišimais budindama žmones iš dvasinio snaudulio. Gvadelupėje 1990 m. Jonas Paulius II Ją pavadino „Evangelizacijos žvaigžde“. Iš

Tūkstantmečio Madona.

Eugenijos Kriaučiūnienės nuotr.

daugelio Jos apsieišimų atrenkami trys: Lurde (1858 m.) ir Fatimoje (1917 m.) — abu Bažnyčios pripažinti ir Medjugorjėje (nuo 1981 besiteisiantys jau 20 metų), Popiežiaus ir daugelio vyskupų laikomi atgamtiniais, — tikru Lurdo ir Fatimos tęsinio ir išsipildymu. Tarp šių trijų pastebimas prasmingas, progresuojantis ryšys: Lurde Švč. Marija pasirodė ryta; Fatimoje — vidudienį; Medjugorjėje — vakare. Lurde Ji pasivadino Nekaltuoju Prasidėjimu (tyra pradžia); Fatimoje — Rožinio Karalienė (rožinis — Jėzaus ir Marijos gyvenimo apmąstymų tiesus kelias, kelias gyventi su Jais); o Medjugorjėje — Ramybės, Taikos Karalienė (ramybė ir taika yra Dievo dovana, vaisius gyvenantiems darnoje su Dievu ir žmonėmis).

Apsieiškusiosios skatinimai ryškėjo: Lurde trumpai — atgaile; Fatimoje ryškiau — malda bei auka už nusišėjęlius ir pasiaukojimas Jos Nekaltiausiajai Širdžiai; Medjugorjėje — atsiversti ir per maldą surasti Dievo kiekvienam paskirtą kelią liudyti Dievo meilę kitiems ir taip rasti savo vietą žmonių išganymo istorijoje. Šiais laikais, kai nuogaštavimo (Kierkegaard) ir beprasmybės (Frankl) amžiuje buvo paskelbta, jog Dievas „mirė“ (Nietzsche), žmonijos Motina ateina patvirtinti, jog Dievas yra gyvas, ir ruošti liudytojus, gyvenimu parodančius, jog Jis yra žmonių ramybės ir prasmės šaltinis.

Pamaldumas ir pasišventimas Marijai

Po Švč. Marijos vaidmens apžvalgos du prelegantai svarstė, kokių būdu atsiliiepti Jai, o per Ją — Dievui.

Pamaldumo pavyzdžiai

Kun. dr. K. Pek savo pranešime nurodė keletą pamaldumo formų, kaip: 1. pagerbimas (veneratio), anksčiau vadinas cultus hyperdulia, tik Dievas yra garbinamas; 2.

meilė Jai (delectio); 3. kreipimasis į Ją, sveikinimas („Sveika, Marija“) ar prašydama („Tavo apgynimo šaukiamės“) ar net kreipimasis į Dievą, pagarbinant Jį ar dėkotojam Jam, kad sukūrė Mariją; 4. pasiaukojimas, savęs patikėjimas Jai ir 5. sekimas Ja — gyventi, melstis, dirbti kaip Ji arba su Ja.

Pasišventimo vaisiai

Kun. K. Trimakas svarstė, kokie vaisiai noksta Marijai pasišventusiojo sieloje. To tema: „Pasišventimo Marijai vaidmuo religinei ir dvasinei žmogaus brandai“. Kristus yra Marijos Idealas. Nuo pat Nekaltojo Prasidėjimo Ji vis labiau panėsėjo į savo Sūnų. O Ji tampa idealu Jai pasišventusiems asmeniui: Ji padeda jam tapti panašiu į Kristų. Tai įvyksta Dievo palytėjimais (malonėmis), pokalbiu su Juo (kaip Marija darė) ir pašaukimo įvykdymu. Jai pasišventęs asmuo tuo pačiu subręsta psichologiniu požiūriu, tapdamas vienkartinu (individuacija pagal Jungą), vispusiškai darniu (integracija, pagal Allport, E. Erikson) ir tuo pačiu atrandančiu galutinę Prasmę (pagal Frankl).

Marijonų pamaldumas Marijai

Du marijonai, kun. lic. V. Aliulis ir kun. mag. P. Chudzik, apžvelgė Marijonų vienuolijos pamaldumo Marijai kilmę ir savybes. Pastarasis svarstė trijų didžiųjų marijonų pamaldumą i Mariją: tei Marijonų vienuolijos steigėjas kun. Stanislovas Papčinskis (1631-1701), antrasis marijonų vadovas kun. Kazimieras Višinskis (1700-1755) ir atkūrėjas pal arkivysk. Jurgis Matulaitis (1871-1927). Steigėjas padėjo pamatus: 1. ypatingas pamaldumas Marijos Nekaltajam Prasidėjimui: *Immaculata Mariae Conceptio sit nobis salus et protectio* Marijos Nekaltasis Prasidėjimas tebūna mums išganymas ir apsauga; ir 2. pamaldumo kryptis: nuo

Bernardas Brazdžionis

ANGELŲ LELIJA

*Pro amžino pragaro tamsą beribę
Prasiskleidei Tu, Angelų Lelija,
Kad gimtų pasauly Taika ir Ramybė,
Kad meilė žydėtų žmogaus širdyje.*

*Ir ten, kur prie antkapių motinos stovi,
Pakilo giesmė, tartum balsas varpų,
Pavasario pumpurus kryžiai sukrovė,
Ir šaukė Excelsior gelmės kapų.*

*Ir šaukė ekstazėje mirštantį žemę,
Ir šaukė tamsą ištremtųjų minia,
Ir akys išvydo, kaip švinta sutemę
Skliatai Dievo rankos stebuklų ugnia.*

*O Tu, o tautų pamintųjų Lauktoji
Nauja Evangelija šausmo širdy,
Per jūrą mirties į gyvybės rytojų,
Kaip verkianti kūdikį žmogų vėdi*

*Į ten, kur pro pragaro tamsą beribę
Pražydusi Tu, Angelų Lelija,
Kare — duodi Taiką, o vėtroj — Ramybę
Ir uždegi laisvę vergų širdyje.*

NEMIRTINGOJI

*Nemirtingoji, tu esi visos
Mano kelionės vedanti žvaigždė,
Pilna pavasario gyvybės ir šviesos
Skrėndi pirma, nei krysčianti kregždė,*

*Kad eičiau aš pro juodas bedugnes
Ir nenupulčiau, galvai apsisukus,
Kad eičiau ten, kur laukia tu manęs,
Kai kalnus sups nepermatomas rūkas.*

*Ir aš seku tave visu keliu
Tenai, baltais sparnais mane kur moji, —
Ir su tavim lengvai aš mirt galiu
Ir amžiais gyvas būt, Nemirtingoji!*

Apolinaras Bagdonas

DANGAUS KARALIENEI

*Saulės takais žengi Tu
O Dangaus Karalienė,
Žvilgsnį siunti į žemę,
Tą vargingąjį slėnį.*

*Mes lyg rudenio paukščiai,
Nežiniaį pasiklydę,
Vargo dienų prispausti,
Liūdnai dienas palydim.*

*Tavo akių palaima,
Mūsų širdis lai siekia,
Šioje ilgoj kelionėj
Vilties žvaigždė žibeki.*

Marijos prie Jėzaus. Jis įkūrė vienuoliją 1673 m. Plėtimo darbą tęsė kun. Višinskis. Jam vadovaujant, marijonai įsikūrė Marijampolės vietovėje. Rusijai panaikinus vienuolijas, vėliau, t.y., 1909 m., kun. Jurgis Matulaitis caro valdžiai nežinant, marijonus atkūrė.

Kun. lic. V. Aliulis palygino marijonų steigėjo kun. Stanislovo Papčinskio gyvenimą ir pamaldumą su vienuolijos atkūrėjo kun. (vėliau arkivyskupo) Jurgio Matulaičio gyvenimu bei pamaldumu. Jų gyvenimo keliai buvo panašūs. Abu daug kentėjo kūnu ir siela; abu nepaprastai stengėsi tarnauti Dievui ir žmonėms, ir abu buvo ypatingai pasišventę Marijai. Vienuolijos steigėjas kun. Papčinskio pamaldumas Marijai buvo *kristotipinis*, t.y., kai žiūrima į Marijos panašumą su Kristumi: kadangi Marija geriausiai pažino Kristų, tai, sekdami Ja, geriausiai seksime patį Kristų. Palaimintasis Jurgis Matulaitis įvedė ekleziotipinius

bruožus: t.y., Marijos, kaip Bažnyčios narės, pavyzdžiu vienuoliai tarnauja Kristui ir Bažnyčiai. Tie bruožai randami Marijonų vienuolijos dartinuose įstatuose.

Ši konferencija buvo ne abstrakčių ar teoretinių minčių forumas. Švč. Marija buvo parodyta realiai, — taip, kaip Ji yra: įkvepianti žmones sekti Jos Sūnų savo gyvenimu ir veikla. Tokio iš Dievo Motinos sklindancio įkvėpimo labai reikia Lietuvai, patiriantiai tiek ekonominį, tiek dvasinį nepriteklį. Švč. Marija šiais laikais pripažįstama kaip su Sūnumi veikianti žmonių išganymo istorijoje. Tikimasi, kad ir Lietuvoje Jai pasišventusieji vis labiau taps ne tik pamaldūs, bet ir veiklus Dievo liudytojai savo aplinkoje. Kaip ir dera, šį Švč. Marijos vaidmenį ir Jos sekėjų uždavinius Lietuvoje iškelia tėvai marijonai, kurių vienuolijos tikslas kaip tik yra tarnavimas Kristui ir Bažnyčiai per Mariją.

Akademinės sielovados konferencijos dalyviai Vilniaus universiteto senato posėdžių salėje.

JAV LB Kultūros tarybos ruoštuju Poezijos dienų Čikagoje rengėjai ir programos dalyviai. Pirmoje eilėje iš kairės: Algirdas Titus Antanaitis, poetas svečiai iš Lietuvos Nijolė Miliauskaitė ir Vytautas Bložė, prof. Violeta Kelertienė, Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė; II eil.: Leonas Narbutis, Violeta Drupaitė-Cole, Aušrelė Sakalaitė, Algimantas Barniškis.

Lietuva skolinga Bložei

Tas gegužės 19 d. vakaras Čikagos Jaunimo centre buvo dviems, todėl turėčiau atsi-prašyti poetės N. Miliauskaitės, kad susikoncentruosiu tik ties Blože. Žinau, ji supras. Bložės — žmogaus ir poeto — likimas buvo skaudus. Laikas nelaukia ir norisi bent pavėluotai, dėmesiu kompensuoti prarastą jo laiką. Nijolė dar viskas prieš akis. Jai neteko ir neteks pakartoti savo vyro gyvenimo, nors, kaip rodo jos poezija, ir jos gyvenimas buvo ne rožėmis klotas. O kurio menininko, jeigu jis buvo, tikras ir norėjo būti laisvas, buvo rožėmis klotas anuo metu, mūsų gyventu laiku...

Kai poetai lankėsi *Draugo* redakcijoje, o tai buvo likus kelioliki dienų iki jų pasirodymo Čikagos poezijos mylėtojų, Bložė pasakė, kad jie *Drauge* sulaukė tiek dėmesio, kiek nesulaukė per visą savo gyvenimą, bet *Draugas*, žinoma, nesugebės kompensuoti to, ką šis žmogus prarado ar neturėjo galimybės įgyvendinti. Tik dabar, Amerikoje, jis pirmą kartą prakalbo apie tikrąją savo biografiją. Vakaro metu perskaitęs eilėraštį apie Stalną, kurį parašė 1956 m. ir kurio anais laikais nedrįso net užrašyti, pasakė, kad ir šiandien už tokius eilėraščius Lietuvoje galima gauti peilį į nugarą. Žinoma, ne nuo kischėnagių...

Kai Vytautas Bložė išėjo prieš auditiją Jaunimo centre, sudrebėjo mano širdis: ar supras, ar priims? Išėjo prieš salę nukankinta Lietuva: akla, kurčia, palaikė aksomo kelnėm ir jūrciškais marškiniais... Man atrodė, kad laike egzaminą ne Bložė, o išeivija: ar geras gyvenimas neišugdė joje tuščių miesčių. Ačiū Dievui, pasakiau sau pasibai-gus vakarui ir atsileidus įtampai, viskas gerai.

Atsiprašau skaitytojų, kurie tikisi Kultūriniame priede rasti protingos to vakaro recenzijos ar iškilnių žodžių apie meną. Mano mintys, deja, sukasi apie buitį, apie gyvenimą. Bložių atvažiavimas į Ameriką labai aštriai kontrastavo su nesena Čikagoje vykusia akcija — Valdovų rūmų atstatymu. Štai prieš mus stovi nu- alintas didelis poetas Vytautas Bložė. Jeigu jo gyventas laikotarpis būtų palankesnis, šiandien jis stovėtų prieš mus su smokingu ir varlyte po kak-lu — tai ne tik dvarininko, bet ir apsišvietusio, patrioto tėvo sūnus. Okupantai atėmė iš jo turtą, nukankino tėvą, iš-

niekino seserį, atėmė sveikatą motinai, patį „auklėjo“ beprot-namyje... Tikruosius eilėraščius visą savo sąmoningą gyvenimą jis dėjo į stalčius, nes už juos galėjo gauti „honorarą, matuojamą metais“. Šiandien su žmona jie gyvena iš jo skurdžios pensijos. JAV LB Kultūros tarybos pakvietimas į Ameriką jam turėjo būti tarsi Dievo dovana — didžioji jo gyvenimo premija: atkreipė dėmesį. Kiek tokių skolų turi Lietuva. Šiandieniniai Lietu- vos mylėtojai dalyvauja tuš- tybės mugeje, statydami 100 mln. Lt. kainuosiančius Val- dovų rūmus, kai vienas di- džiųjų Lietuvos poetų į savo viso gyvenimo vakarą ateina apsiavęs basutėmis, nes kito- kio apavo paprasčiausiai netu- ri. O kiek tokių bložių...

Esu girdėjęs, kad estai juo- kiasi iš lietuvių, esą katali- kybė juos pavertė tuščiagar- biais puošnių ritualų vergais. Nežinau, ar tai katalikybė, ar lenkų, kurie turi plikbajorių savybių, itaka, bet tiesa, kad Lietuvoje yra tos tuštybės: nors alkani ir basi, kad tik gražiai atrodyti prieš kitus.

Na, bet grįžkime į poezijos vakarą Čikagoje, kur su žmona Nijolė Miliauskaitė ka- raliavo Vytautas Bložė, be savo eilėraščių kiek plačiau papasakojęs ir apie savo gyve- nimą. Kadangi jis pirmą kartą buvo toks atviras, pasinaudo- kime proga ir pasiklausykime, poeto, pasakojančio apie save, tada gal geriau suprasime ir jo poeziją.

„Buvau suimtas ir aš, dar gimnazistas. Naktimis buvau tardomas. Kambaryje buvom sukimšti kokia 15 žmonių, vyrai ir moterys kartu. Miego- jom ant grindų. Vienai mote- riai per tardymus sudaužė inkstus, ir ji nakčia, per mie-

gus šlapindavosi. Rytaiš mano paltas būdavo šlapias.

Mane mušė kumštis į dan- tis, bet keistai mušė, kas iki šiol man lieka mįslė. Mušė Seduvos milicijos viršininkas, pavarde Rotomskis. Buvo kal- bama, kad tai tuometinio so- vietinio užsienio reikalų mi- nistro Rotomskio brolis. Ne- žinau, ar tai tiesa. Jisai siau- bingai kitų enkavedistų aki- vaizdoje užsimodavo trenkt man į veidą, ir aš galvodavau: viskas, lėks man tie akiniukai šipuliais, ir akis stiklai su- žels... Bet užsimojus iš juos- mens, kumštis netoli veido staiga sulėtėdavo ir visai ne- skaudžiai per dantis suduoda- vo. Ant lūpų iš vidaus teliko mėlynai vargonai, kaip tada juokdavomės.

Buvo jau sudaryta byla, ruošėsi mane perduoti į Pa- nevžio kalėjimą, bet staiga, ryšium su pirmosiomis karui pasibaigus spalio revoliucijos metinėmis, atėjo įsakymas ne- pilnamečiams nusikaltėlius, je- gu jie nepadarė sunkaus juri- dinio požiūriu nusikaltimo, paleisti.

Ir eilėraščius Čikagoje Vy- tautas Bložė skaitė senus, tik sovietiniais laikais nespau- dintus: „Šiandien aš skaičiau eilėraščius, panašius į mano dainas, nors daug kas nežino, kad tai mano dainos, nes pa- grindinis mano slapyvardis būdavo liaudies dainos žo- dziai. Jos skambėjo kaip tremtinių ir partizanų dai- nos“, — kalbėjo poetas.

„Daugelis eilėraščių „iš stalčiaus“ pasirodė jau *Siety- no* žurnale, kurį leido Jakima- vičius, Kuolys, Gasilionas. Jau nepriklausomybės metais tebetesiau „iš stalčiaus“ eile- raščius ir spausdinau jau tie- siog savo asmeniškam malo-

Šiaulių Varpai nuskambėjo visoje Lietuvoje

Algimantas A. Naujokaitis

Lietuvos Rašytojų sąjungos klube pristatytas Šiauliuose leidžiamas šiemetinis lite- ratūros almanachas *Varpai*, rašytojo Kazio Jankausko įsteigtas 1943 m. Šis svarus, 252 psl. leidinys, iš kitų išsiskiria tuo, kad spausdina gana daug išeivijos rašytojų kūrybos. Tarp kitų šiemetinio almanacho autorių — Jurgis Jankus, Kazimieras L. nas, Bronys Raila. Apie lietuvių literatūros būrelį Vokietijoje rašo Arthur Hermann. Varpų viršelį puošia taip pat išeivijos dailininko, dabar gyvenančio Vilniuje, Kazio Varnelio tapy- bos darbas „Paslaptinis maz- gas“.

Vakare geriausių kūrinių autoriams buvo įteikti apdo- vanojimai. Laureatais tapo Juozas Aputis, Eugenijus Ali- šanka ir Leonardas Gutauskas. Prizai įteikti Onai Baliu- konei, Alfonsui Maldoniui ir Viktorui Rudzianskui.

Plačiau apie šiuos metų *Varpų* laidą kalbėjo jų vyriausias re- daktorius Leonas Peleckis- Kaktavičius, vakare dalyvavę rašytojai.

Almanachas pradedamas prozininko, „A. Vaiciulaučio premijos laureato J. Apučio ese „Atminties pašvaistės“. Pasak redaktoriaus L. Pe- leckio-Kaktavičiaus, tai rašy-

numui ir džiaugsmui tokiu švairiu, kaip man atrodė, „Nak- tigonio“ slapyvardžiu. Buvo tam tikra prasmė, nes ra- šydavau daugiausia naktį — buvau naktinė pelėda; antra, naktigonės vykdavo naktimis, prie lauzų; tai asocijavosi ir su vokiečių okupacijos bei poka- rio metais, kai jaunimas slapstėsi nuo kariuomenės, partizanavo. Visos šios apli- nkybės mano slapyvardžiui teikė romantiškumą. Nors jau buvo galima skelbti, kieno tai eilėraščiai, toliau šitaip tebe- variau, ir tik jau knygą išleides uždėjau savo pavardę. Tiesa, ir tada buvau prašęs leisti „Vytauto Naktigonio“ vardu, bet man leidykloje pa- sakė: dotacijos negausim...“

Na, o vakarą poetas baigė armėniško anekdotu stiliumi, kaip pats pristatė, parašytu penkiaeilė: kad liūdnai susi- tikimas nesibaigtų. Deja, ir tas vadinamasis linksmas ei- lėraštis nebuvo toks jau links- mas, kaip ir gyvenimas šian- dien Lietuvoje, kurią atvežė poetai.

Sakė jam, kad neateitų kru- tindamas lūpų.

O tas visai nebeateina.

Tada vel jį bara:

Kodėl neateini?

O tas: „Man lūpos iš baimės dreba“.

Tai leido jam melstis.

Audronė V. Škiudaitė

tojo įdomi, gili įžvalga į lietu- vių literatūros dabartį, verti- nimas. Kokią beletristikos duoną užminkė ir iškepė ta- lentingiausia mūsų dienų pro- za, kaip ji elgiasi kasdienybės sumaištyje. Apie tai skaityto- jai sužinotų, perskaitę šį nedi- delį, bet įžvalgomis imlų J. Apučio kūrinių.

Varpuose išspausdintas pas- kutinis prieš mirtį poetės Ju- ditos Vaičiūnaitės pasikal- bėjimas su almanacho redak- torium. Pasak jo, J. Vaičiū- naitės tame pokalbyje pasaky- ti žodžiai, „Laisvės sąlygomis mano poezija būtų buvusi ki- tokia“, — tik patvirtina jos ta- lentą, kūrybines galias. Ki- taip dabar priimi tame pokal- byje išsakytus ir jos atsimini- mus, vertinimus ir prognozes, tarp kurių išreikštas įsitiki- nimas, kad ir 21 amžiuje poe- zija išliks. Kaip ir šios eilutės iš almanache spausdinamų J. Vaičiūnaitės eilėraščių:

Kaip svinta
Kaip tviška pavasario oras,
negali iširti
plonytė gija, spindulys ar
styga, —
tik suslapus
šviesa lietuje,
amžinoji šviesa iš anapus.

Almanache taip pat spaus- dinamas rašytojo ir dailininko L. Gutausko naujas mažasis romanas *Raidonoji jūra*, o taip pat jo apmąstymai apie literatūrą ir gyvenimą.

Redaktorius L. Peleckis- Kaktavičius apgailestavo, kad dėl vietos stokos šioje almana- cho laidoje buvo galimybė išspausdinti tik dalį J. Jan- kaus romano *Negyventų die- nų našta*. Tačiau redaktoriaus nuomone, romano pradžios intriga, be abejo, sudomins ne vieną šio rašytojo kūrybos gerbėją! Galgi kas ims ir išleis šį romaną atskira knyga? Dar vieną ištrauką, berods, jau rengiasi spausdinti kitas sto- rasis literatūrinis žurnalas *Metai*.

Šiuolaikiška almanache iš- spausdinta rašytojo Raimondo Kašausko proza — pasaka — nepasaka „Jonukas ir Ele- nytė“. Tokios pasakos — ne pasakos herojų neretai beveli- jame net nepastebėti. Užverti paskutini šio kūrinio puslapį, o prieš akis — prie kapinių tvoros sėdintys ir žiūrintys į praskrendantį lėktuvį žmonės, neabejojantys, jog aukštai sėdintys nežino ir ne- galvoja, kas yra apačioje, po jų kojomis.

„Gera knyga ta, kurią skai- tydamas, sakai: ją pats no- rėjau parašyti“, — teigia poe- tas Eugenijus Ališanka atsak- ydamas vėlgi į L. Peleckio- Kaktavičiaus klausimus. Jis kalbina ir kitą poetą — Al- fonsą Maldonį.

Taigi, šioje *Varpų* laidoje — keli redaktoriaus pasikalbėji- mai su rašytojais. Vakare kalbėjusi O. Baliukonė, E. Ališanka sakė, kad L. Pelec- kio-Kaktavičiaus pateikiami klausimai — įdomūs, skati- nantys rašytojus kūrybinį darbą, literatūrinę veiklą ver- tinti giliau, intymiau, asme- niškiau. Tai ypač ryšku pokal- biose su J. Vaičiūnaite, A. Maldoniui. Pasikalbėjimų ver- tę ir prasmingumą sustiprina greta spausdinami kalbinamų poetų eilėraščiai. Be to, šioje *Varpų* laidoje rasime taip pat O. Baliukonės, Erikos Drun-

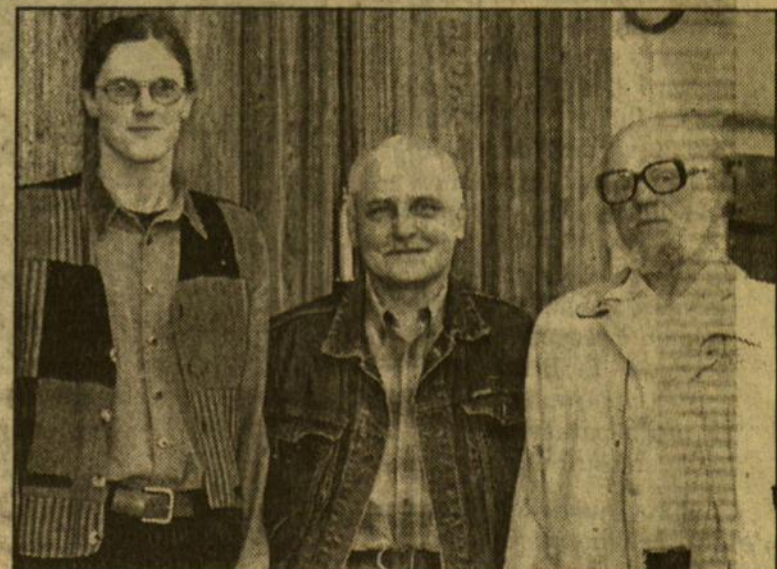
gytės, Ričardo Šileikos, Vikto- ro Rudziansko eilėraščių, jais debiutuoja šiaulietis stude- ntas Justinas Jurkaitis.

Bronio Railos artimieji *Var- pams* patikėjo ligi šiol ne- spausdintus šio šviesios at- minties mūsų tautiečio dienora- ščius, rašytus 1938-1944 m. Į almanachą savo trumpu zo- džiu — paaiškinimu tuos užrašus palydi Alė Rūta. B. Railos užrašai perteikia nuo- taikas Kaune, artėjant karo grėsmei, vokiečių okupacijos metais, traukiantis į Vakarų nuo artėjančios antrosios so- vietinės okupacijos. B. Railos užrašai bus tęsiami kitoje *Varpų* laidoje.

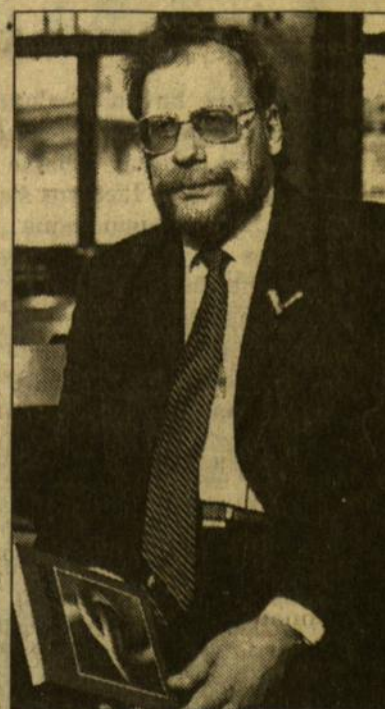
Įdomūs taip pat K. Barėno nuo 1961 m. pradėti ir humo- ru nuspalvinti užrašai „Kas- dieniškos smulkmenos“. O to- se „smulkmenos“ — įdomios, reikšmingos mintys apie išeiv- jos gyvenimą ir nuotaikas, apie lietuvišką spaudą, svetur- jo leistą savaitraštį *Europos lietuvis*. Beje, apie savo „Kas- dieniškas smulkmenas“ įžan- giniame žodyje paaiškina ir pats jų autorius: „Kas tos smulkmenos iš tikro yra? Tai — vieno žmogaus savotiški užrašai. Rašo jis apie viską. Ką mato, skaito, išgirsta, pa- taria. Dienoraščių tokio rašy- mo nepavadinsi. Tuose užra- šuose autorius dažnai būna kritiškas dėl įvairių įvykių, net ir tokiems atvejais, kai kiti, net autoritetingi, stengiasi tik glostyti...“

„Šiandien Židikai nutykę, susirūpinę, suklusę. Žmonės pasidaliję. Arba skaito kny- gas, arba geria“, — sakė vie- tinė senolė. Ir visi laukia. Ko? Naujos Šatrijos Raganos... Kaip alkstantieji duonos. Kaip stebuklo. Todėl Šatrijos Raga- na gyva. Atrodo, jos dvasia sklendo po Židikus, raginda- ma žmones gyventi dorai, gar- bingai ir myleti vienas kitą“, — tai eilutės iš *Varpuose* spausdinamo Silvijos Pelec- kienės publicistinio rašinio apie Židikuose gyvenusius mūsų rašytojos Šatrijos Raga- nos švietėjišką ir labdarinę veiklą „Baltųjų rožių šviesa“.

Visi pripažino, kad alma- nachas *Varpai* — įdomus, brandus literatūrinis leidinys, kuriame atsispindi ne vien Šiaulių krašto, bet ir visos Lietuvos literatūrinio gyveni- mo pulsas. Dabar, kai suma- žėjo cencenatų, parama alma- nachui nutraukė Spaudos, ra- dijo ir televizijos rėmimo fon- das, leisti tokį solidų litera- tūrinį leidinį, pasak poeto A. Maldonio, reikia pasiryželio.

Rašytojų sąjungos klube gegužės 4 d. septintąjį kartą pagerbti *Varpų* literatūrinės premijos laureatai ir pristatytas Šiauliuose leidžiamas almanachas *Varpai* šių metų numeris. Iš kairės *Varpų* premijos laureatai: Eugenijus Ališanka, Leonardas Gutauskas ir Juozas Aputis.

Varpų redaktorius L. Peleckis- Kaktavičius. A. Žižiūno nuotr.

Verta pridurti, kad tą alma- nachą leidžia, jį redaguoja tik du pasiryžėliai — vyras ir žmona Peleckiai.

Beje, tą vakarą buvo prista- tyta ir neseniai į Rašytojų sąjungos narius priimto vyr. redaktoriaus L. Peleckio-Kak- tavičiaus nauja publicistikos knyga *Pasaulio pabaiga ati- dedama*. Tai pasakojimai apie Lietuvos laisvės kovų daly- vius, jų suluošintus likimus ir dvasios stiprybę.

— Mano tikslas buvo ne tik papasakoti tai, kas tikrai iškilu, bet ir pabandyti at- skleisti, kas neretai tokiomis at- vejais paliekama parašėje, nutylima, — kalbėjo knygos autorius.

Kas kitų nutylima išryškino vakare kalbėjęs rašytojas L. Gutauskas. Pasak jo, knygos herojai ne tik sugebėjo išsiversti, iškentėti kankinimus, išdavystes, bet ir atleisti. Bet kodėl tie kankintojai, oku- pantų talkininkai neatsako tuo pačiu? — klausė L. Gu- tauskas, pridurdamas, kad ir dabar jie nelinkę prašyti atlei- dimo, o trokšta naujų aukų.

Vienai kankinimus ir tremtį pergyvenusiai senutei vienas tokių sakęs, kad, atėjus laikui, ir dabar jis prikalta jai prie nugaros šiferio lakštą ir pėsčią vėl išvartytį į Sibirą. Iš tų, ku- rie žmones sovietmečiu teisė, kankino, nėra ko tikėtis atgai- los, nes jie savyje jau prarado, pradžė sąžinę, žmogiškuo- sius jausmus, sakė V. Sven- tickas.

Beje, vakare, pasak L. Pe- leckio-Kaktavičiaus, buvo pri- statyta dar viena itin originali „Knyga“, Kurioje... 22 saldainiai. Tai dar nepriklausomo- mybės laikais Šiauliuose vei- kusios akcinės bendrovės „Rūta“ saldainių dėžutė.

— Jos idėja gimė beveik prieš porą metų, *Varpų* inicia- tyva, tarp poeto Bernardo Brazdžionio ir almanacho svarbiausio rėmėjo saldainių Nukelta į 4 psl.

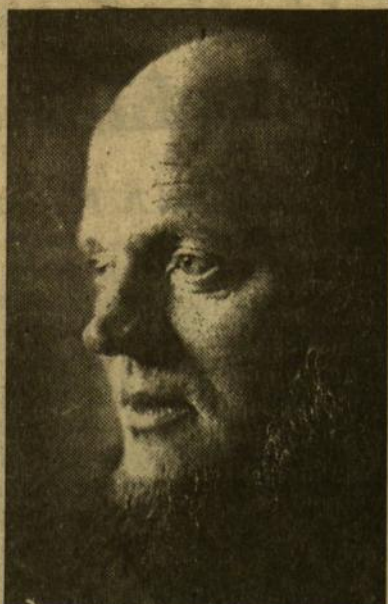
Poetas Vytautas Bložė (kairėje) su poetais — Kornelijum Jazbučiu ir Alfonsu Šešplaukiu-Tyruoliu Poezijos dienų renginyje Jaunimo centre.

Jono Kuprio nuotrauka

Atminties pašvaistės

Juozas Aputis

Kai buvau pakviestas parašyti „Varpų“ almanachui, atmintis greitai prikėlė buvusį laiką — Lietuvos šiaurės vaizdus, įsispaudusius vaikystės ir jaunystės akyse. Į vakarus šiaurės Lietuvos pakraščiais traukdamasis ir puldamas ėjo karas. Gruodo suskirdintomis 1944 metų rudens naktimis ziojęje dūmais pridengtos liepsnų šviesos. Artiau degė Kelmė, toliau — paboklių griaučių draskomi Šiauliai, paslaptingas vaikystės miestas, esantis už šešiasdešimties kilometrų nuo tėviškės. Visas šitas kraštas į šiaurę nuo namų man ir tų pašvaistėjų nutviekstas, ir visada buvo prisotintas šal-tokos, rūstios, išminties ir paslaptingumo. Šiaulių kraštas — „mano šiaurės pašvaistė“... Štai mano rankose atsidarė „Varpų“ almanachas su įspūdinga karo metų „grafika“ — juodomis suspaus-tomis driūžėmis iškloti pus-lapiai, juodos gulklos, liudi-jančios, kad naciai buvo at-viresni už sovietų okupantus — nesibijojo dienos šviesoj parodyti savo cenzūros nuos-tatų. O štai ir pirmasis pasi-matymas su Šiauliais: tėviškė tada dirbau Balčių klube skai-tykloje, buvau pasiūstas į kazi-kokį seminarą. Iš to semina-ro neatsimenu nė mažiausios smulkmenos, užtat lyg kokia liūliuojanti muzika iki šiol te-beskamba pirmą kartą išgirstas klotetė nuleidžiamo vandens garsas ir toks kute-nantis chlorkalkių kvapas... Prie šito puikiojo garso neilgai trukus prisidėjo ir Šiauliuose nusipirkti pirmasis (jau ne au-sinis, ne detektorinis!) dviejų lempų radijo aparatas „Tula“, dažnai dzeržgiantį balsu kar-todavęs: „Oi riabina, riabi-nuška“... Dar aktyvūs tebestovi knygnas, kur taip skaniai kvėpėdavo naujų knygų dažai ar kilijai. O dar prieš tai ir po to jaučiai kuteno šiauliško Kazio Jankausko romanų kvapsniai ir nuotaikos, kurias skleidė traukiniai, gelžkelių stotelės ir tų stotelių herojai. O štai ir Petro Repšio mis-tiškasis Šiaulių vandentiekio

Juozas Aputis.

bokštas!.. Pamatęs tą bokštą jo mene ir išgirdęs, kaip ir ką apie jį dailininkas pasakoja, pamaniau: štai gražus raktas į gyvenimo ir kūrybos santaikos namus. Tai atminties galia prikelti mirusį laiką. Savo talpyklose atmintis suspaudžia tai, kas tave nokino, ugdė, ką išleida į savo dvasios namus. Skaudžią netekties akimirką iš tų talpyklų ima veržtis gyvybingieji lašai. O didžiausia netektis juk yra prabėgęs laikas, ir tų lašų atgaivintas kūrėjas prikelia tai, kas buvo užsi-metę.

Atminties talpykloms atsi-verti dažnai padeda visuome-nės ir valstybės pervartos. To-kiam atsivėrimui galingas postūmis buvo ir naujoji Lie-tuvos nepriklausomybė. Gal kokie dveji metai prieš jos paskelbimą ir dar keleri po paskelbimo buvo pažymėti realybės plūstelėjimu į atsimi-nimų beletristiką. Gal kas ir yra suskaičiavęs, kiek trem-ties, kalėjimų, lagerių atsimi-nimų knygų iki šiol išleista ir kiek jų tapo jau primiršta, tačiau nė vienas vyresnio amžiaus žmogus nepamirš to įspūdžio, kurį klaukiu realybės žaibu įskėlė Dalios Grinke-vičutės „Lietuviai prie Lap-tevų jūros“, išspausdinti dau-giau kaip prieš dešimtį metų. Šis žmogaus šauksmas, iš-sakytas ir užrašytas prislopin-tais žodžiais — tai tarsi įrodymas, kokie stiprūs esti namai, kai jie pastatomi iš tik-ros, gyvos medžiagos ir kai jie apgyvendinami nuskaidrėju-sios dvasios. Šis kūrinys taip tobulai sukurtas, kad apie jį baugu ir kalbėti. Buvo ir dau-giau stiprių atsiminimų pro-zos žodžių, ir pirmiausia čia minėtinas Antano Kryža-nausko „Už ką?“. Panašiomis temomis mėgino rašyti ir vienas kitas profesionalas ra-šytojas, tačiau bemaž visi to-kie raštai atrodė tarytum ne-gyveliai. Plūstelėjusi laisvė atvėrė anksčiau užrakintas tikrovės duris, bet toji tikrovė kūrybos pastatė jautėsi nejuo-kiai, o iš šalies atrodė naiviai. Tikras yra tas drabužis, kurį nepastebimai tau užvelka lai-kas, ir nebėra čia labai svar-bu, ar jis pasiūtas grynai iš tikrų tavo patyrimų, ar iš gebėjimo ir Dievo dovanos kitų patyrimus skaudžiai iš-i-leisti į save.

Iš nelaisvės į laisvę išėjęs žmogus dažnai nepamanta, kad jį pažadino ne tik gražiąją kilniąją jo prigimtį, bet ir šėtoniškąją, kuri už pirmąją dažnai būna stipresnė. Kol vi-sokios institucijos teoretizavo laisvojo gyvenimo modelį, še-

toniškosios jėgos, kurių bene daugiausia užsiveisia val-džios užkaboriuose, spartiai ėmėsi savo praktikos darbų ir literatūra, ypač proza, sutriko, griebėsi šio ir ano, bet vis ne-sisekė pataikyti, patraukti į savo pusę. Imta pykti ant skaitytojų, ant visuomenės, kuriai meno nebereikia, ne-be-reikia nė literatūros, priekaiš-tauta, kad valdžia nesirūpina kultūra. Kartais darydavosi panašu, kad valdžiai reikia imtis vieno svarbaus darbo — uždrausti! Uždrausti ir tada mokėtume landžioti pro tų draudimų plyšius... Vienas ki-tas rašto žmogus toje suirutėje landą rado greitai. Matau, kaip niekšelis gudriai daro pi-nigą, prievartaudamas ir smaugdams kitus, tai šito-kius dalykus ir užrašau, pa-skanindamas kokiomis nors bekelnėmis scenelėmis (po ga-lais — ir sovietų laikais tik-rovės lovoje niekam nebuvo prisakyta miegoti užsivilkus vatines kelnės!). Tikrovės sui-rovės išvengti didėjanti dėl ideologų ir teoretikų nemo-kejimo tos tikrovės, sumo-deliuoti taip, kad ji būtų ne vien plika teorija, butaforinio, atgrasaus, numoralinto meno vertimasis į vadinamąją kul-tūros apyvartą gerokai su-maišė galvas ir tiems, kurie apie literatūrą rašo, kuria ar taiko jau sukurtas teorijas. „Neina“ realybė į beletristiką, tai gal tos realybės proza ir nereikia?

Literatūrai apie dabartį pa-sakyti iš tiesų nežmoniškai sunku. Beje, ta dabartis ne tik Lietuvoje, ne tik pokomunis-tinėse visuomenėse, bet ir vi-soje Europoje, ir pasaulyje prieštaringa, iškrikusi, besi-blaškanti. Vadinamoji globa-lizacija gresia tautomis praras-ti savitumą, valstybių sąjunga visada turės stipresniųjų, no-rincinių, kad silpnieji jiems pak-lustų. Antai Čekijos presiden-tas, persekietas, kad norėjo savo kraštui laisvo europinio

gyvenimo, dabar savo žmonių protarpiais yra raginamas trauktis nuo buvusiuoju idėjų. Materialinė, taip pat ir dvasinė sumaištis sukasi lizdą ne tik mūsų alksnyuose, bet ir kur kas didesniuose platuose. Publicistai, ir tie dažnai su-trinka, beletristikai reikia tie-siog už galvos susiimti! Regis, kaip lengva buvo Kaziiui Jan-kauskui: pūkščia, dūmina prė gelžkelio stoteles traukiniai, tempiantys ir geležis, ir ang-lis, ir žmones nepriklausom-os Lietuvos gyvenimui...

Taip ir atrodo, kad lengvai Devyni prakačiai išmušdavo kiekvieną, sumaniusį iš gyve-nimo molio iškepti meno duo-nos kepalą.

Taigi — kokią beletristikos duoną užminkė ir iškepė ta-lentingiausia mūsų dienų pro-za? Kaip ji pasielgė kasdie-nybės sumaištyje? O štai kas: apsimirino, leisdamas atmin-čiai atsirinkti tai, kas giliau-siai ir tvirtiausiai nugulė jos saugyklose. Prisimeni Leonar-do Gutausko romaną „Vilko dantų karoliai“ — iš atminties stalčių ištrauktus tikrovės, išgyvenimų ir kūrimo galios puslapius. Tokie kuriniai tie-siog negali būti matuojami nei praeities, nei dabarties tik-rovės matavimais. Kūrinio su-keliavimo įspūdžio prasme čia turime tą patį atvejį, kurį turėjome skaitydami D. Grin-kevičutės „Lietuviai prie Lap-tevų jūros“. Yra daiktas, ir viskas. Ir romano tėvas su so-vietinio lagerio pasakojimais, ir babytė, ir upė, ir harmonika čia taip prisotinti ir to laiko, ir to laiko suvokėjo — autoriaus — energijos, kad jos bangos rezonuoja su kiekvieno mūsų patirtim, o gal geriau — pri-gimtin. Prisiminimų srautu autorius tikrovei įpučia tokią gyvybę, kad ji ima egzistuoti jau atskirai, atplyšusi nuo realiosios. Nesunku įsivaiz-duoti, kaip smagu turi būti autoriui, galinčiam tai padary-ti! Tad ar jam reikia kvar-sinti galvą dėl negalėjimo su-sidoroti su tikrove dabartyje? Jis gali skaudžiai ją išgyventi vaikščiodamas Vilniaus ar Kauno gatvėmis, žiūrėdamas į Merkio upę pro pirkios langą Dzūkijos Mardasave, tačiau tą tikrovę jis užkloja savo kū-rybos drobule. Ir po ją, jau-čiame, nėra šalta.

Skaudžiai mums kalbėjo An-tanas Ramonas romane „Pra-ėjusios vasaros debesys“, o jo apysaka „Mikelis“ ar tik ne-bus viena aukštųjų mūsų pro-zos viršūnių, kur įkopti tik-rovės gniuždoma išmintis ir kur žmogus iš skausmo ne-galėjo išspausti ašarų.

Su gyvąja tikrove tikrai kalbėjosi, ją meistriškai išrašė Ričardas Gavelis „Jauno žmo-gaus memuaruose“, apsak-yuose, galbūt ir „Vilniaus pokeryje“. Gebėjimo užmaiti

tikrovei logikos apinasrį Gave-liui galime tik pavydėti.

Labai tvirtai mūsų atmin-tin atgulė Jurgio Kuncino ro-manas „Tula“ — autentiška, linksma ir graudi giesmė pa-tirties troškuliui, didingumui ir žmogiškoms silpnėms, kasdienybės grožiui ir este-tiškai netobulumui.

Juozas Šikšnelis romane „Kryžiau žalio medžio“ liudija, kad tikras išgyvenimas, kai jis būtinai šaukiasi kūrybos, nejučia pats pasirenka ir kal-bėjimo tonacijas, žodį ir sa-kinį, gražumą ir kokią nors būtiną vulgarbę.

Romualdas Granauskas naujų apysakų knygoje „Rau-donas ant balto“ tebekalba ypatingu savo balsu, suderin-tu absoliučios meninės klau-soks bausis, pasijunti ir ji bežiūris kaip į glaustos min-ties pasaką — viskas ten dai-liai sudėliota, pamatyta ir pasakyta. Ir vis čia kalta išganingoji atmintis, iš gau-

sybės smėlio gebanti saują po saujos išplauti aukso grūdus.

Atminties prikeltus pavidai-lus tvirtai į savo romanus „Žydų parkas“ ir „Nukirstų medžių šlamėjimas“ sumūrijo meistrišką profesionalo ranką demonstruojantis Grigorijus Kanovičius.

Bene stipriausiomis dabarti-nio gyvenimo pašvaistėmis nušviesta Rimanto Šavelio ro-mano „Šuo, vardu Trepsis, arba sauleleidis Baltijos ke-lyje“ atmintis. Iš netolimos praeities ir dabarties R. Ša-velis išbraižė reljefišką praradimų žemėlapi. Šitai ir mane ir pro mane ėjo gyvenimas, — tarytum sako autorius. Žmo-gus niekingai, gelbėdamas žmogų, nugalabija pagrindinį herojų šunį Trepsį, bet ir žmogaus gyvenimas panašus į šunio.

Herkaus Kunčiaus kūrybą (pirmiausiai galvoje turiu jo ramanus „Sparnų vaško urna“ ir „Barbarai šventykloje“) pa-

baigai pasilikau ne vien todėl, kad autorius jauniausias iš paminėtųjų. Jis idomus ir dėl to, kad kūrybon suima kitokią realybę, jo tikrovė skiriasi nuo tos, kurią esame ipratę rea-lybe vadinti. Šio autoriaus ro-manų tikrovė labiau yra tai, ką apie ją manome, kas apie ją buvo pasakyta, kas ir kaip joje buvo nutapyta, sugrąta. Taip sukuriamas savotiškas gyvenimo pavidalas iš jau ka-daise sukurtųjų. Jo herojai yra savotiškai prisisukę jau buvusiosios kūrybos sulčių. Lietuvių beletristikoje tai ganėtinai nauja; galbūt susi-kalbėjimui dar reikėtų sudėti daugiau atpažįstamų ženklų. Bet ir dabar H. Kunčiaus tik-rovėje smagu pabūti.

Tai šit kaip: atminties pašvaistės, blyksnincios dabar-tinės mūsų prozoje, yra ganėtinai ryškios, jos ne vien kurti skatina, bet ir nuo-širdžiai glaudus prie to, kas kitų sukurta.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centro archyvai

Lituanistikos tyrimo ir stu-dijų centro archyvai veikia gana sėkmingai. Malonu pa-stebėti, kad su kukliu biu-džetu tvarkomi, archyvai už-sienio lietuvių visuomenei bei mokslininkams iš Lietuvos yra labai reikalingi. Jau 2000-2001 metų lakotarpiu archyvuose lankėsi ir savo moksliniams darbams, straipsniams į spaudą, rašomoms knygoms medžiagą rinko: Virginija Pappauskienė iš Kauno Maironio literatūros muziejaus domė-josi Gražinos Tulauskaitės kūrybiniu palikimu. Leonidas Ragas domėjosi savo tėvo a.a. Antano Ragausko straips-niais, ruošiant Antano Ra-gausko straipsnių rinkinį. Aušra Paulauskienė, Illinois universiteto doktorantė, rinko medžiagą savo moksliniam darbui. Šiaulių Pedagoginio universiteto profesorė Regina Kvašytė, dalyvavusi su pa-skaitomis mokytojų studijų savaitėje Dainavoje, rinko medžiagą archyve savo moks-liniam darbui apie Amerikos lietuvių organizacijų oficia-liųjų raštų kalbą, taip pat padėjo tvarkyti atskirus archyvų fondus, sudarinėjo pir-minius archyvo aprašus. Vilniaus Pedagoginio universite-to profesorai Juozas Skirius, Jonas Dautaras rinko me-džiagą savo rašomoms mono-grafijoms ir, remdamiesi archyvais, išleido keletą knygų. Vilniaus universiteto profesorių dr. Vytautis Čiubrinskas rin-ko medžiagą apie lietuvių et-nografiją. Dr. Dalia Kuizienė iš Kauno Maironio mu-ziejaus domėjosi egzodo lite-ratūros palikimu, Vokietijos DP laikotarpio literatūra. Vy-tauto Didžiojo universiteto doktorantė Daiva Dapkutė rinko medžiagą apie išeivijos jaunimo organizacijas. Žur-nalistė Audronė V. Škiudaitė domėjosi imtynininku Karoliu Požėla, archyvo periodikos skyriuje rinko medžiagą savo tolimesniam darbui *Draugo* dienraštyje. Kraštotyrininkas Algimantas Rėklys domėjosi J. Balio išleistomis knygomis ir rankraščiu. Br. Vaskelis — Vytauto Didžiojo un-to profe-sorius, domėjosi Lietuvos dra-mos teatru Vokietijoje 1945-1949 m. Sigitas Žilionis rinko medžiagą apie lietuviškas ra-dijo laidas JAV. Ernestas Lukoševičius, žurnalistas iš Lietuvos, rinko medžiagą, apie lietuvių krikščionių demo-

Prof. J. Skirius (iš kairės), S. Miglinienė ir prof. J. Dautaras Lituanistikos tyrimų ir studijų centre, Čikagoje.

kratų sąjungą JAV 1945-1990 m. Taip pat LTSC archyvais naudojasi kun. Rimantas Gu-delis, ieškodamas medžiagos savo doktoriniam darbui tema „Susitaikymo procesas Lietu-vos katalikų bažnyčioje“.

Archyvai daug pasitarnauja lietuvių išeivijos informacijos priemonėms, radijui, televizi-jai, nepaisant, kad šiuolaik-nės kompiuterinės technikos amžiuje visi informaciją gali gauti iš internetinių puslapių. Dažnai archyvo paslaugomis naudojasi ir dabar atvykę iš Lietuvos, nes pasiilgsta lietu-viško žodžio, spaudos, vai-kiškų knygutėlių ir t.t. Muzikai dažnai miksina rankas, pasis-kolinę iš muzikinės bibliote-kos natas, o atvykę atlikėjai džiaugiasi, jei randa pa-mirštus Lietuvoje kūrinius.

Muzikologijos archyvą nau-dojosi Laura Sarpalytė iš Vil-niaus muzikos akademijos, rinkusi medžiagą savo magis-tro darbui apie dirigentą Vy-tautą Marijošių. Ina Bertu-lytė-Bray iš Seattle domėjosi savo tėvo-muziko Juozo Ber-tulio palikimu ruošiamai mo-nografijai. Birutė Mockienė lankėsi archyve, rinkdama gaidas Pal. Jurgio Matulaučio misijos choro repertuarui. Klaipėdos muzikos akademi-jos profesorius Algis Zaboras iš muzikologijos archyvo fon-dų parengė lietuviškos chorinės muzikos chrestomatiją. Surin-ko medžiagą ir parengė pirmąjį rankraštį Algirdo Bra-zio monografijai.

Meno archyvai dažnai pasi-tarnauja parodų ruošimui,

straipsnių ar buvusių daili-ninkų parodų aprašymui ir kita informacija, kuri prieina-ma visiems lankytojams.

Archyvai veikia, Lituanisti-kos tyrimų ir studijų centro bendradarbiai maloniai patar-nauja lankytojams, suteikia informaciją interesantams.

Skirmantė Miglinienė
LTSC archyvų direktorė

LIETUVIAI KLINIKINĖS ONKOLOGIJOS SUVAŽIAVIME

37-tas „American Society of Clinical Oncology“ suvažiavi-mas įvyko San Francisco mieste (California) gegužės 12-15 d. Karmanos vėžio cen-tro direktorius ir Wayne vals-tybinio universiteto Detroito medicinos profesorius Vainu-tis Vaitkevičius turėjo du pra-nešimus apie išsiplėtusio ka-sos vėžio ir plivo bei pūslės vėžio gydymą. J. Kairys, J. F. Laucius ir S. Petrauskas buvo kitų pranešimų bendradar-biai, o P. L. Arlauskas buvo Vaitkevičiaus bendradarbis. Jonas Nemunaitis, vadovauj-as „US Oncology“ firmai, turėjo kelis pranešimus apie naujų vaistų klinikinį bandymus. Pfizer firmos vaistai C1-1033 ir C1-944, kurie buvo bandomi Nemunaitis, atkreipė didelį viso pasaulio gydytojų dėme-si. Pfizer firmos vėžio tyrimų sky-riaus informacijos specialistė Birutė Januškaitė buvo Pfizer parodos pristatytoja.

Saulius Šimoliūnas

ALMANACHAS VARPAL...

Atkelta iš 3 psl.

fabriko „Rūta“ valdytojo Algir-do Gluodo pasirašius sutartį, kad poetas leidžia naudoti savo vardą arba slapyvardį „Rūtos“ gaminamų saldinių rinkinių įpakavimui, — pa-aikšino L. Peleckis-Kaktavičius.

Jis pridūrė, kad sunkiausiai sekėsi sukurti dėžutės apipa-vidalinimą, nes B. Brazdžio-nis, lankydamasis fabrike, išsakė nemažai reikalavimų, ir visus juos profesionaliai at-likti, apipavidalinti įpakavimą pasirodė ne taip paprasta. Dėžutės projekto užduotis ap-keliavo kelias apipavidalin-tojų studijas, buvo sukurta per 30 variantų, kol galų gale idėja pavyko įgyvendinti api-pavidalintoji iš Latvijos Kar-liui Kriekiui. Taip atsirado gražios, šokoladinės spalvos ir knygos pavidalo lietuviškų saldinių dėžutė, kurios vir-selyje — B. Brazdžionio vai-kystės nuotrauka ir specialiai ta proga parašytas Vytauto Nemūnio ketureilis:

Aš mėšiuokas Rudnosiuokas
Akmenukų nekrantau.

Aš kramtau saldinių

„Rūtos“,

Siūlau paragaut ir tau.

Almanacho Varpai laureatai, prizinininkai ir redakcijos bendradarbiai. Iš kairės — poetai A. Maldonis, E. Ališanka, O. Baliukonė, red. L. Peleckis-Kaktavičius, prozininkai — L. Gutauskas, J. Aputis, mecenatas S. Bytauskas, S. Peleckienė, poetas V. Rudžianskas.